

KIBERXAVFSIZLIKKA QARSHI CHORA-TADBIRLAR FAOLIYATI

Tursunov Azamat Botirjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi Akademiyasi
Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati yo'nalishi 3-bosqich kursanti

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 15-april 2023 yil

Ma'qullandi: 20-april 2023 yil

Nashr qilindi: 22-april 2023 yil

KEY WORDS

kiberxavfsizlik, qonuniy jihat, siyosat, inson omili, etika, risk, erkinlik, davlat organlari, tashkilot.

ABSTRACT

Mazkur maqolada biz kiberxavfsizlikka qarshi chora-tadbirlar faoliyati tahlilini amalga oshiramiz va mulohazalarimizni bayon qilamiz.

Kiberxavfsizlik hozirda yangi kirib kelgan tushunchalardan biri bo'lib, unga berilgan ta'riflar mavjud. Kiberxavfsizlik hisoblashlarga asoslangan bilim sohasi bo'lib, buzg'unchilar mavjud bo'lgan sharoitda amallarni to'g'ri bajarilishini kafolatlash uchun o'zida texnologiya, inson, axborot va jarayonlarni mujassamlashtiradi. U xavfsiz kompyuter tizimlarini yaratish, amalga oshirish, tahlillash va testlashni o'z ichiga oladi. Kiberxavfsizlik ta'limning mujassamlashgan bilim sohasi bo'lib, qonuniy jihatlarni, siyosatni, inson omilini, etika va risklarni boshqarishni o'z ichiga oladi. Kiberxavfsizlikda inson omili foydalanuvchilarga kiberxavfsizlik tizimidagi eng zaif nuqta sifatida qaraladi. Foydalanuvchilar tomonidan har qanday yuqori darajadagi xavfsizlik ham buzilishi mumkin. Kiberxavfsizlik sohasiga oid bilimlarni yetishmasligi katta hajmdagi oshkor zaifliklarni paydo bo'lishiga olib keladi. Kiberxavfsizlik sohasi an'anaviy xavfsizlikka aloqador bo'lgani bois, zarur texnologik moslashishning tezkorligi ko'p hollarda bo'lishi mumkin bo'lgan zaifliklar sonini oshiradi. Boshqa tomondan, insonning sohaga tegishli so'ngi texnologik bilimlarni o'zlashtirishi har doim ham yetarli bo'lmaydi.

Kiberqonunlar kiber jinoyatchilik sohasidagi ustun hisoblanadi. Qonun- inson, jamiyat va davlat manfaatlari nuqtai nazaridan eng muhim hisoblanadigan ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlash, rivojlantirish va tartibga solish vositasi. Qonunning nima maqsadga qaratilganini u yo'naltirilgan munosabatga qarab aniqlash mumkin. Shu bois qonunlar turli sohaga oid maqsadlarga ega bo'lishi mumkin. Umumiy nomda kiberjinoyatchilikni tartibga solishni maqsad qilgan qonunlar kiberqonunlar deb ataladi. Qonunni ishlab chiquvchilar va uni himoya qiluvchilar butun dunyo bo'ylab kiberjinoyatchilikni aniq belgilaydigan va kiber dalillarni qabul qilishni to'liq madadlovchi kiberqonunlar zarurligi haqida ogohlantirib keladilar. Mamlakatning biror xalqaro shartnomadagi ishtiroki bu shartnomani qonuniylashtiradigan ichki qonunlar ishlab chiqilgan va tasdiqlangan taqdirdagina kuchga

kiradi. Bundan tashqari, hozirda rivojlanayotgan davlatlar kiberjinoyatchilarni tergov qilish va bu jarayon uchun kerakli ma'lumotlarni yig'ish bo'yicha ma'lum vakolatlarni qabul qildilar.

Xususan, respublikamizda ham "Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni loyihasi va 2020 yil Davlat dasturi loyihasida 2020–2023 yillarga mo'ljallangan kiberxavfsizlikka doir milliy strategiya va "Kiberxavfsizlik to'g'risida" gi qonun loyihasi ishlab chiqish rejalashtirilgan.

Kiberxavfsizlik siyosatining zaruriyati shundaki, mamlakatimiz bo'ylab foydalanilayotgan qurilmalar soni ortib borishi, shu bilan birgalikda tarmoqda uzatilayotgan va saqlanadigan axborot hajmini ortishiga olib kelmoqda. Bu holat esa o'z navbatida turli zaifliklar natijasida hosil bo'lgan xavfsizlik tahdidlarini ortishiga ham sababchi bo'ladi. Kiberxavfsizlik siyosati ushbu tahdidlarga qarshi kurashish va unga axborotning yo'qolishidan himoyalash imkonini beradi.

Mamlakatimizda davlat organlari va tashkilotlari ham kiberxavfsizlikni ta'minlash maqsadida vakolatli davlat organidan kibertahdidlar, dasturiy ta'minotdagi, uskunalar va texnologiyalardagi zaifliklar to'g'risidagi axborot va maslahatlar olish huquqiga ega. Shuningdek, davlat organlari va tashkilotlari vakolatli organni kiberhujumlar to'g'risida ogohlantirishi, kiberhimoya uchun sertifikatlashtirilgan dasturiy ta'minotlardan foydalanishi, sohaga doir normativ va texnik hujjatlarni vakolatli organ bilan kelishishi shart.

Yangi qabul qilingan «Kiberxavfsizlik to'g'risida» gi qonunga binoan, Davlat xavfsizlik xizmati kiberxavfsizlik sohasidagi vakolatli davlat organi deb belgilandi. Qonun bilan DXXga davlat tashkilotlari, jismoniy va yuridik shaxslarning turar joylariga to'sqinlik kirish, ularni ko'zdan kechirish va boshqa huquqlar berildi.

Kiberxavfsizlikni ta'minlashdagi asosiy prinsiplari – qonuniylik, shaxs va davlat manfaatlarini himoya qilish, sohaga yagona yondashuv, tizimni yaratishda mahalliy ishlab chiqaruvchilarga ustuvorlik berish, xalqaro hamkorlik uchun ochiqlik hisoblanadi.

Kiberjinoyatchilik – axborotni egallash, uni o'zgartirish, yo'q qilish yoki axborot tizimlari va resurslarini ishdan chiqarish maqsadida kibermakonda dasturiy ta'minot va texnik vositalardan foydalanilgan holda amalga oshiriladigan jinoyatlar yig'indisi hisoblanadi.

Kibermakon esa – axborot texnologiyalari yordamida yaratilgan virtual muhitdir.

Adabiyotlar:

1. "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonun // 2014
2. "Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jamoat xavfsizligini ta'minlash sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Prezident Qarori // 2019
3. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi hay'atining kengaytirilgan yig'ilishidagi Prezident Shavkat Mirziyoyevning nutqi // 2021
4. Арипова, А. Х. (2021). Нутқ моҳиятини ташкил этувчи муҳим восита. Scientific progress, 1(6).